

İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	5
Çevirenin Önsözü.....	7
Mukaddime.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Fıkhî İhtilafların Hakikati.....	17
2. Fıkhî İhtilafların Kaynağı	23
3. Fıkhî İhtilafların Sebepleri.....	33
3.1. Nassın sübut bulup bulmadığı konusundaki ihtilaf	39
3.2. Şer'î nassların farklı anlaşılması sebebiyle ortaya çıkan ihtilaf.....	55
3.3. Mütearız nassların arasını bulma veya birini diğerine tercihteki ihtilaf.....	63
3.4. Usul kaidelerindeki ve bazı istinbat kaynaklarındaki ihtilaf	77

İKİNCİ BÖLÜM

1. Ulemanın Fıkhî İhtilaflar Karşısındaki Tutumu	101
2. İhtilaflı Meselelerde Muhalifi Kınama ve Sakındırma	111

6 | Mezhep Meselesi ve Fikhi İhtilaflar

3. Ulemanın Birbirine Karşı Edebine Misaller	127
3.1. İmam Mâlik b. Enes'in İmam el-Leys b. Sa'd'a (Allah ikisine de rahmet eylesin) gönderdiği mektup.....	129
3.2. İmam el-Leys b. Sa'd'ın İmam Mâlik'e (Allah ikisine de rahmet eylesin) yazdığı mektup	134
4. Müslümanın Fikhi İhtilaflar Karşısındaki Konumu	147
5. Aykırı Tutumlar Hakkında Uyarı	163
EK: Fikhi İhtilaflar Konusunda Kaleme Alınmış Önemli Eserler.....	169
Sonuç	175
Bibliyografya	179
Karma İndeks	191

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين, والصلاة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله
وصحبه أجمعين

Elinizdeki kitabın ilk çevirisi bundan 23 yıl önce, Ağustos-1989'da *Fıkhî İhtilafların Hakikati-İhtilaftan Rahmete* adıyla yayımlanmıştı. 8 yıllık bir aradan sonra ikinci baskısı, *Mezhep Meselesi ve Fıkhî İhtilaflar* adıyla yapıldı. Aradan geçen uzun zaman içinde baskısı tükendi ve aranır oldu.

Mezheplerin varlık sebebi, bir mezhebe bağlanma meselesi, ictihad, taklid, fıkhî ihtilafların sebep ve mahiyeti... gibi pek çok meselenin dinî hassasiyet sahibi insanların gündeminden hiç düşmemesi kitabın aranır hale gelmesinin başlıca sebebini oluşturuyordu. Dilimizde bu konuyla ilgili mevcut çalışmaların son derece sınırlı olması da kitabın aranmasının bir diğer sebebidir...

Aradan geçen uzun zaman boyunca tercümeyi gözden geçirmek nasip olmamıştı. İlk tercümeyi askerlik görevini yaparken akşamları boş vakti değerlendirmek üzere yapmıştım. Daha doğrusu askerlik öncesinde başladığım ve müsvedde halinde duran çalışmayı o süreçte temize çekmiş oldum.

Kitabın ikinci baskısı da ani bir kararla yapılmıştı; dolayısıyla o zaman da tercümeyi gözden geçirme imkânım olmamıştı. Böylece ilk baskı -mevcut dizgi hatalarının giderilmesi dışında- kayda değer bir değişikliğe uğramadan tekrarlanmış oldu.

Yeniden basılması gündeme geldiğinde benim için tercümeyi gözden geçirme fırsatı da doğmuş oldu. Birinci bölümün ortalarına kadar geldiğimde hayli değişiklik yapmış olduğumu fark ettim. Bu şekilde devam etmem halinde hem kitabı adeta yeniden tercüme etmiş olacaktım, hem de o haliyle tashihlerin toplanması ikinci bir iş olacaktı.

Bu durumda tercümeyi kontrol etmeyi bırakarak kitabı yeni baştan tercüme etmeye karar verdim. Bu suretle kitabın daha evvel yapılan iki baskısından büyük ölçüde farklı bir çeviri metin ortaya çıkmış oldu.

Tercümede izlenen metot:

1. Kitabın bu baskısında sadece tercüme yenilenmedi, aynı zamanda tercümede, kitabın orijinalinde olmayan bir sistematik de izlendi. Bölümlerde yer alan başlıklar ve arabaşlıklar numaralandırıldı.

2. Kitabın orijinalinde yer alan baskı hataları tercümede düzeltildi, ancak bunların hemen hiç birisine ayrıca işaret edilmedi.

3. Yer yer konulan parantez içi ilavelerle meramın anlaşılır hale gelmesine gayret edildi.

4. Müellifin dipnotlarda zikrettiği veya atıf yaptığı kaynaklar asıllarına müracaatla kontrol edildi, ikincil kaynaklara atıfla yetindiği yerlerde -ki buralar oldukça fazladır- ana kaynaklara gidilerek ilgili metnin oralardaki yeri belirtildi. Bu gibi yerlerin hemen hiç birinde, ilave ça-

lışmanın tarafımdan yapıldığını gösteren herhangi bir ifadeye yer verilmedi.

5. Müellifin kapalı bıraktığı yerler, konunun netleşmesi bakımından dipnotlarda izaha kavuşturuldu. Bu gibi ilavelerin sonuna (Çev.) ibaresi konuldu. Bu açıklamalar mümkün olduğunca kısa tutulmaya çalışıldı, kitabın hacminin kabarmamasına dikkat edildi.

6. Tercümede mümkün olduğunca asla bağlı kalınarak rahat okunur bir metin elde edilmeye çalışıldı. Bununla birlikte terimlere/ıstıhlara dokunulmadı.

7. Kitabın sonuna, -müellifin bibliyografyasından sonra- tercümede kullanılan kaynakların yer aldığı bir "Çeviri Bibliyografyası" konuldu. Yine tercümenin sonuna bir "Fihrist" kısmı eklendi.

8. Kitabın ilk iki baskısının sonunda Dört İmam'ın kısa hayat hikâyeleri ile istinbat usulleri tarafımdan eklenmişti. Bu baskıda o ilave kısım tamamen kaldırıldı.

Objektif bir gözle okunduğunda konuyla ilgili tereddütleri ve soru işaretlerini ortadan kaldıracağını rahatlıkla söyleyebileceğimiz bu mütevazı çalışmanın sahih ve sağlıklı din anlayışının önündeki engellerden tekini bile kaldırması maksadı hâsıl edecektir.

Gayret bizden Tevfik Yüce Allah'tandır.

Ebubekir Sifil
Üsküdar, 1 Cumâde'l-Ûlâ-1433
24 Mart 2012

MUKADDİME

Aramızdaki ihtilafı konuları bir kenara bırakıp ittifak etmeye en fazla ihtiyaç duyduğumuz bir dönemde ayrışmalara dair bir şeyler yazılmasını yadırgatıcı bulanlar olabilir. Ancak aziz okuyucu, ihtilaf konusundaki sözü-müzün, mevcut görüşlerden birini destekleyip diğerini bırakmak ya da bir mezhebi diğerine tercih etmek şeklindeki ihtilaflara ilişkin olmadığını gördüğünde bu kanaat sür'atle zail olacaktır.

Bizim burada yapacağımız araştırma, mevcut fikhî ihtilafların hakikatini tavzihe, kaynağını, sebeplerini ve hükmünü beyana matuf olacaktır ki bu, insanların, ihtilafları terk etmesine yardımcı olacak, tefrikayı kökünden yok edecek, inşaallah daha kâmil bir yardımlaşmaya ve daha kapsamlı bir ittifaka götürecektir.

Bunun böyle olduğunu ben, Riyad'da İmam Muhammed b. Suûd İslam Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nde Ahkâm Hadisleri dersleri verdiğim yıllarda fiilen müşahade ettim. İhtilafın tabiatı ve sebepleri hakkındaki bu

anlayışın, öğrencilerin ilmî ve amelî hayatlarına yaptığı etkiyi bizzat gözleme imkânı buldum. Bu da beni konunun peşine düşmeye ve bu bakış açısını olabildiğince yaymak için gayret göstermeye sevk etti...

Halkın yaşantısını gözlemleyen, problemlerini ve ihtilaflarını inceleyen kimse, anlaşmazlıkların birçoğunun, insanların birbirini yanlış anlamasından veya birbirleri hakkındaki su-i zandan kaynaklandığını görür. Bu durum, ilişkilere ihtilafın hakim olmasına sebebiyet verir; böylece taraflar arasındaki mesafe gittikçe açılır.

Ancak tarafların bir araya gelip birbirlerinin bakış açısını anlaması, birbirlerinin hüsnü zannına ve iyi niyetine ikna olması halinde aralarındaki duvarlar sarsılır, hatta tamamen ortadan kalkacak aşamaya gelir. Böylece taraflar, hiçbir olumsuzluğun bulandıramayacağı bir ittifak ve muvafakat ortamına kavuşur...

Pratik hayattan aldığımız bu örnek, fıkhi mezheplerin ve ilmî görüşlerin hakikati konusunda farklı kesimler arasında zaman zaman ortaya çıkan anlaşmazlıkların mahiyeti konusunda açıklayıcı olabilir. Bu bağlamda taraflar birbirlerini amansız düşman olarak görüyor ve birbirleriyle savaşıyor; birbirlerine üstünlük sağlamak için biteviye gayret sarf ediyor!

Hatta bazıları, fıkhi mezheplere, “uğursuz ayrışmalar” olarak bakıyor. Vakıya böyle bakanlar, dört mezhebi, -birinin varlığı öbürününkine engelmış gibi!- birbirini bitirmeye ve ortadan kaldırmaya azmetmiş “dört düşman” olarak tasavvur ediyor. Onlar meseleye böyle bakarken bir yandan mezheplerden birine intisap ve mezhebine taassupla sarılmak dışında mezheplerin hakikati konusunda bir şey bilmeyen bazı kimselerin cahilane tutumlarına, diğer yandan ulemanın, ilmî münakaşa ve münazaralarda karşıt görüşleri tasvir maksadıyla muhatapları hakkında kullandığı “hasım” tabirine da-

yanırlar. Bir kısım ilmî ıstılahlar halk üzerinde yanlış izlenimler oluşturabiliyor...

İşte bu sebeple bu risalede söz konusu fikhî ihtilafın hakikatini, kaynağını ve sebeplerini ortaya koymayı ve hükmünü açıklamayı arzu ettim. Bu sayede müslüman, bu mesele hakkındaki tutumunu doğru olarak belirleme, dini konusunda basiret üzere hareket etme ve ifrat ve tefride düşmekten sakınma imkânına kavuşmuş olacaktır.

Müslümanın ifrat veya tefrit yanlışına düşmesi demek, düşmana, içeri sızarak dini ve akideyi ifsat edeceği bir gedik açmak demektir. İslam binasını müslümanların algılarında yıkma yolunda gayret sarf etmek, geçmişte olduğu gibi bugün de İslam düşmanlarının alışkanlık halinde sürdürdüğü bir tutumdur. Onların bu amaçla uygulamaya koyduğu ince ve gizli metotlardan birisi, müslümanları fıkıh ve fukaha konusunda şüpheyeye düşürmektir. Bir kısım cahil ve basit kimseleri etkileyerek ihtilaflı fikhî konuları mezhep müntesipleri arasında gündeme getirir, böylece bir yandan onları daha önemli meselelerle iştigal etmekten alıkoymuş, diğer yandan da müslümanların fıkıhlarına ve fakihlerine olan güvenini sarsmış olurlar. Bütün bunlar müslümanları dinlerinin ve mezheplerinin ahkâmından sıyrıp heva ve şahsî görüş ağına düşüren tutumlardır.

Geçmişte büyük imamlar düşmanların bu metotlarına dikkat çekmiş, onların yüzündeki maskeleri indirmiş, girdikleri hileli yollarda peşlerini bırakmamıştır.

Ulema, fakihler arasındaki ihtilafların hakikatini açıklayan büyüklü küçüklü eserler yazmış, usûldeki ihtilaflarla fîrudaki ihtilafları birbirinden tefrik etmiş, halkı kötü niyetler ve çirkin emeller konusunda uyarmıştır.

Bu cümleden olarak İmam İbn Teymiyye, bazı ihtilaflı fikhî meseleleri açıkladıktan sonra şu uyarıyı yapıyor:

“Bu tarz bir zayıf meseleyi¹ tenkit etmek maksadıyla olsun, arka çıkmak maksadıyla olsun müslümanların imamlarından herhangi birisine nisbet etmek caiz değildir. Çünkü böyle bir nisbette imamlara bir çeşit ta’n-u teşnide bulunma ve zayıf kavillere tabi olma vardır.

“... Tatarların veziri² bu suretle Ehl-i Sünnet mezhepleri arasına fitne sokmuş, onları Sünnet ve Cemaat’e karşı çıkmaya, Rafıza ve ehl-i ilhadın mezhebine girmeye davet etmiştir...”³

Bu risalenin sonunda inşaallah, ulemanın öteden beri fıkhi ihtilaflar konusunda kaleme aldığı eserlerin zikrine dair özel bir bölüme yer vereceğim.

Allah Teala’dan kalplerimize hidayet vermesini, dinimizin hakikatini bize idrak ettirmesini, nefislerimizin zaaf noktalarını göstermesini -böylece düşmanlarımızın tuzaklarından salim kalma imkânı elde etmeyi- dileriz. O ne güzel Mevla, ne güzel yardımcıdır!

Velhamdü lillâhi Rabbi’l-âlemîn.

Ebu’l-Feth el-Beyânûnî
Riyad, 2 Cumâdelâhire 1395
15.06.1975

¹ Buradaki “zayıf mesele” den kasıt, delili veya istinbat tarzı zayıf olan meseledir. (Çev.)

² Kast edilen kişi, İslam coğrafyasını istilaları esnasında Moğollara destek veren ve onlar tarafından -vezirlik makamına getirilmek de dahil olmak üzere- çeşitli şekillerde taltif edilen şii filozof Nasîruddîn et-Tûsî olsa gerektir. Bkz. İbn Teymiyye, *Mecmû’u’l-Fetâvâ*, XXXV, 152. (Çev.)

³ İbn Teymiyye, *Mecmû’u’l-Fetâvâ*, XXXII, 137.